
Sociālā ekonomika un MVU uzņēmumi Eiropas Savienībā

Sociālās ekonomikas koncepcija

Sociālā ekonomika ir nekomerciāls masu uzņēmējdarbības sektors, kas balstās uz demokrātiskām vērtībām un cenšas uzlabot sabiedrības sociālos, ekonomiskos un vides apstākļus, bieži vien pievēršoties sabiedrības nelabvēlīgajiem locekļiem.

Sociālo ekonomiku saista ar trešo sektoru ekonomikā, starp privāto sektoru un uzņēmējdarbības sektoru vai starp valsts sektoru un valdību. Tajā ietilpst tādas organizācijas kā kooperatīvi, nevalstiskās organizācijas un labdarības organizācijas.

Var uzskatīt, ka ekonomikai ir trīs sektori: (1) uzņēmējdarbības privātais sektors, kas pieder privātpersonām un ko motivē peļņa; (2) valsts sektors, kas pieder valstij un (3) sociālā ekonomika, kas aptver plašu sabiedrības loku, brīvprātīgas un nekomerciālas aktivitātes. Dažreiz tiek norādīts arī uz ceturto sektoru, neformālo sektoru, kur notiek neformāla apmaiņa starp ģimeni un draugiem.

Trešo sektoru var sadalīt trijos apakšsektoros; sabiedrības sektors, brīvprātīgo sektors un sociālo uzņēmumu sektors:

- Sabiedrības sektors ietver tās organizācijas, kas ir aktīvas vietējā vai sabiedrības līmenī, parasti tās ir mazas, pieticīgi finansētas un galvenokārt atkarīgas no brīvprātīgas un nevis apmaksātas darbības. Kā piemērus varētu nosaukt "kaimiņš kaimiņam" kustību, mazas sabiedrības apvienības, mazas atbalsta grupas u.c.
- Brīvprātīgo sektors parasti tiek aprakstīts kā tāds, kas ietver organizācijas, kas ir: formālas (tām ir struktūra); neatkarīgas no valdības un tiek vadītas ar pašpārvaldes palīdzību; nekomerciālas un darbojas, saprātīgā līmenī iesaistot brīvprātīgos. Kā piemērus varētu minēt mājokļu asociācijas, lielas labdarības iestādes, lielas sabiedrības daļu apvienības, pilsoņu kampaņu organizācijas u.c.
- Sociālo uzņēmumu sektors ietver organizācijas, kas ir uzņēmumi ar galvenokārt sociāliem mērķiem, kuru peļņa galvenokārt tiek investēta no jauna uzņēmējdarbībā vai sabiedrībā ar tādu pašu nolūku un kuri nedarbojas ar mērķi maksimāli palielināt peļņu akcionāriem un īpašniekiem. Kā piemērus varētu minēt kooperatīvus, celtniecības biedrības, attīstības fondus un kredītapvienības.

Sociālā ekonomika ietver darbību sabiedrības, brīvprātīgajā un sociālo uzņēmumu sektorā. Ekonomiskās aktivitātes, tāpat kā jebkurā ekonomikas sektorā, ietver: nodarbinātību, finanšu darījumus, telpu izmantošanu; pensijas, tirdzniecību u.c. Sociālā ekonomika parasti attīstās tādēļ, ka vajadzīgi jauni un inovatīvi jautājumu risinājumi (vienalga, vai tie būtu sociāli, ekonomiski vai apkārtējās vides jautājumi), un, lai apmierinātu to dalībnieku un lietotāju vajadzības, kurus privātais vai valsts sektors ir ignorējis vai nav atbilstoši apmierinājis. Kopumā tiek uzskatīts, ka sociālajai ekonomikai ir atšķirīga un vērtīga loma, kas palīdz veidot stipru, ilgtspējīgu un iekļaujošu sabiedrību, izmantojot risinājumus nekomerciālus mērķu sasniegšanai.

Veiksmīgām sociālās ekonomikas organizācijām var būt nozīmīga loma, lai palīdzētu veikt daudzus svarīgus valdības politikas uzdevumus:

- palīdzot paaugstināt produktivitāti un konkurētspēju;
- dodot ieguldījumu sociāli iekļaujošā materiālo labumu radīšanā;
- dodot iespēju indivīdiem un sabiedrībai strādāt vietējās apkārtnes atjaunošanā;
- parādot jaunus veidus, kā veikt sadzīves pakalpojumus; un
- palīdzot attīstīt iekļaujošu sabiedrību un aktīvu pilsonisko sabiedrību.

Tomēr politiskā un ekonomiskā konteksta nepastāvības dēļ ir ļoti grūti noteikt **sociālās ekonomikas** sektora robežas. Rezultātā organizācijas var būt "daļēji iekšā, daļēji ārā", "šajā gadā iekšā, nākamajā jau ārā" vai arī tā var pārvietoties pa sociālās ekonomikas dažādajiem apakšsektoriem. Nav tādas vienas pareizas vai nepareizas sociālās ekonomikas definīcijas.

Viens no risinājumiem varētu būt sociālo uzņēmumu kompass, kas norāda uzņēmumu un organizāciju vietu jomā starp privāto sektoru un valsts sektoru.

Sociālo uzņēmumu kompasu ir viegli attēlot šādā veidā:

Horizontālā ass

Uz horizontālās ass katrs uzņēmums/organizācija tiek iedalīta kādā kategorijā, pamatojoties uz tās piederību. Kreisajā pusē piederība ir saistīta ar valsts iestādēm, bet labajā piederība saistās ar privātpersonām. Tātad atšķirīgā

iezīme ir uzņēmuma piederība. Vai tas ir privāts?¹ Vai tas ir valsts?²

Vertikālā ass

Uz vertikālās ass katrs uzņēmums tiek iedalīts kādā kategorijā, pamatojoties uz uzņēmuma galveno mērķi. Aspekti svārstās no sociālā mērķa ass augšdaļā līdz komerciālam mērķim ass lejasdaļā. Uz šīs ass organizācija sasniedz augšdaļu, t.i., uzņēmuma galvenais uzdevums ir sociālais mērķis, ja var noteikt atbilstību šādiem kritērijiem:

¹ Termins "privātā nozare" ietver visas ekonomiskās aktivitātes, kas saistītas ar viena vai daudzu privātpašnieku kapitālu ar mērķi iegūt peļņu. Kapitāla īpašnieki uzņemas risku.

² Termins "valsts iestādes" ietver ekonomikas aktivitātes, kurās valsts iestādēm pieder kapitāls Eiropas, federālā, reģionālā vai vietējā līmenī. Tajā ietilpst visas nacionalizētās un valsts nozares.

Kritēriji	
A Ētikas koncepcija	Galvenā un ideālā sociālās ekonomikas uzņēmumu/organizāciju definīcija Sociālajai ekonomikai pieskaitāmi tikai tie izņēmumi/organizācijas, kuru ideāls ir skaidri definēta ētikas koncepcija.
B Pamatuzdevums	Galvenā identifikācija Uzņēmuma galvenais uzdevums ir to cilvēku dzīves situāciju un iespēju uzlabošana, kuri atrodas neizdevīgā stāvoklī, kā arī sociālā kohēzija un atbalsts.
C Sociāli ekonomiska vērtības radīšana un ieņēmumu piešķiršana	Kvalitatīvi noteicošā identifikācija Ieņēmumi un līdzekļi tiek daudzveidīgi ieguldīti no jauna ir to cilvēku labā, kuri ir neizdevīgā stāvoklī.

Ja A, B un C kritēriji tiek pilnībā izpildīti, organizācija sevi var novietot vertikālās ass augšā.

Ir vēl viens, pēdējais kritērijs, kam nav definējošs, bet gan aprakstošs raksturs:

D Starpniecības funkcija	Sociālās ekonomikas uzņēmumiem/organizācijām ir starpniecības funkcija starp valsts un privāto sektoru.
---	---

Ja netiek izpildīts neviens no iepriekšminētajiem kritērijiem vai arī izņēmuma pamatuzdevums ir komerciāls mērķis, tad uzņēmums/organizācija atrodas vertikālās ass lejasdaļā.

Ja iepriekšminētie kritēriji tiek izpildīti tikai daļēji, uzņēmums saskaņā ar tā pašdefinīciju atrodas starp vertikālās ass augšdaļu un lejasdaļu, starp **sociālu un komerciālu mērķi**.

Sociālās ekonomikas nozīme

Pasaule kļūst arvien sarežģītāka un daudzveidīgāka, tādēļ valdības arvien vairāk pievēršas sabiedrībā balstītiem procesiem, lai pie vietējām problēmām ķertos ar vietējiem risinājumiem. Sociālā ekonomika ir svarīga tādēļ, ka tā:

- veicina efektīvu konkurenci tirgos;
- piedāvā potenciālu darba vietu izveidošanai un jaunas uzņēmējdarbības un nodarbinātības formas;
- galvenokārt ir balstīta uz aktivitātēm, kas saistītas ar piederību organizācijai;
- apmierina jaunas vajadzības;
- veicina pilsonisko līdzdalību un brīvprātīgo darbu;
- uzlabo solidaritāti un kohēziju;
- dod ieguldījumu kandidātvalstu ekonomiku integrācijā.

Kādu labumu sociālā ekonomika dod sabiedrībai?

Sociālā ekonomika ir svarīga tādēļ, ka tā veicina virkni sabiedrības mērķu un tai piemīt potenciāls radīt kolektīvu turību, izmantojot preču ražošanu un pakalpojumu sniegšanu. Sociālās ekonomikas uzņēmumi nodrošina elastīgu un ilgtspējīgu instrumentu, kas var palīdzēt sabiedrībai sasniegt tās mērķus, piemēram:

- stimulējot darba vietu izveidošanu un prasmju attīstīšanu;
- paaugstinot sabiedrības spēju sniegt sociālu atbalstu;
- atbalstot ekonomisko izaugsmi un apkārtnes atveseļošanu;
- aizsargājot apkārtējo vidi; un
- mobilizējot to cilvēku grupas, kuri ir neizdevīgā stāvoklī.

Vai sociālā ekonomika ir svarīga ES līmenī?³

Eiropas Savienība uzskata sociālo ekonomiku par vienu no savas uzņēmējdarbības balstiem. Sociālā ekonomika ar savu plašo saimi⁴ pārstāv galveno aktivitātes sektoru. Sektors ir nozīmīgs arī kvantitatīvi - sava ekonomiskā nozīmīguma dēļ: tā veido 8% no Eiropas uzņēmumiem un 10% no Eiropas nodarbinātības un aptver plašu aktivitāšu loku: sociālo aizsardzību, veselības sociālos pakalpojumus, banku sektoru, apdrošināšanu, lauksaimniecības izaugsmi, amatniecību, darbinieku īpašumu, piegādi, tiešos pakalpojumus, izglītību un apmācības, kultūras, sporta un brīvā laika aktivitātes, cilvēku ar traucējumiem ievadīšanu darbā u.c.

Turklāt jāatzīmē, ka atsevišķas aktivitāšu jomas galvenokārt vada tieši sociālās ekonomijas uzņēmumi (t.i. papildu veselības apdrošināšana).

³ Eiropas Parlamenta locekles Marijas Helēnas GILLIGAS memorands no Eiropas Savienības parlamenta sociālās ekonomikas starpgrupas.

⁴ t.i., kooperatīvi, savstarpējās apvienības, asociācijas un fondi.

Sociālā ekonomika vienmēr meklē līdzsvaru starp ekonomisko izaugsmi un sociālo kohēziju, un tādēļ tā savu uzņēmumu aktivitātes organizē, ievērojot šādus principus:

- indivīda prioritāte,
- brīvprātīga un atklāta piederība pie organizācijas,
- dalībnieku veikta demokrātiska kontrole,
- organizācijas izmantotāju dalībnieku un vispārējo interešu apvienošana,
- solidaritātes un atbildības principu aizsardzība un īstenošana,
- vadības autonomija un neatkarība iepretim varas iestādēm, un
- peļņas investēšana no jauna vai nu pašas organizācijas aktivitāšu attīstībā, vai sabiedrības interešu labā.

Šādā veidā sociālā ekonomika pilnībā atbilst Lisabonas samitā noteiktajām Eiropas Savienības stratēģiju prioritātēm un uzdevumiem.

Eiropas Savienība

- Uzskata, ka sociālajai ekonomikai ir aktīva loma Eiropas sociālā modeļa nostiprināšanā;
- Atzīst, ka sociālā ekonomika veido vienu no instrumentiem, kas palīdz sasniegt pilnīgu nodarbinātību, uzticību iemantojušu kvalitatīvu nodarbinātību un nodarbinātību visiem, ieskaitot visneaizsargātāko sabiedrības daļu;
- Uzskata, ka nepieciešams atbalstīt sociālās ekonomikas attīstību kā darba integrācijas instrumentu, lai pilnībā izmantotu tās potenciālu cīņai pret sociālo izslēgšanu;
- Norāda, ka, piedaloties mūsu sabiedrību ekonomiskajā attīstībā, veicinot labāku demokrātijas darbību uzņēmējdarbības pasaulē (ar vienlīdzīgu lietotāju/dalībnieku un darbinieku piedalīšanos) un īstenojot korporatīvās sociālās atbildības (KSA) koncepcijas un tiešos pakalpojumus, sociālās ekonomikas uzņēmumi var dot ieguldījumu ar pievienotu "sabiedrisko" vērtību;
- Atzīmē, ka, ja atsevišķas sociālās ekonomikas aktivitātes un uzņēmumi veic pakalpojumus ar konkrētu nozīmi un tiem jābūt iespējai rēķināties ar valsts finanšu līdzekļiem, tad citi darbojas "klasiskā" tirgus ietvaros; turklāt atkarībā no konkurences tie ir peļņu nesoši un gūst peļņu, kas tiek no jauna investēta viņu aktivitāšu attīstīšanā vai tiek piešķirta ar sabiedrību saistītu aktivitāšu attīstībai.
- Šajā kontekstā novērtē, ka, pārstāvot specifisku uzņēmējdarbības modeli, sociālās ekonomikas uzņēmumi ietilpst ilgtspējīgas attīstības mērķu skaitā.
- Norāda, ka, ņemot vērā sociālās ekonomikas uzņēmumu nostāšanos pret kapitālisma uzņēmumu modeļa vienveidību, tos varētu raksturot kā paraugu globalizācijas kontroles meklējumos. Tādēļ Eiropas Savienība pieprasa, lai tiktu atzītas to īpašās iezīmes, tostarp organizāciju brīvība, lai ļautu tos atzīt kā ekonomikas dalībniekus pašus par sevi, un atsakās tos pievienot bezpeļņas jomām, eksperimentālām nozarēm vai labdarības organizācijām.

Sociālās ekonomikas uzņēmumu nozīme⁵

Kā jau tika minēts iepriekš, sociālā ekonomika šobrīd iegūst plašāku atzinību gan dalībvalstu, gan Eiropas līmenī.

Tie nav tikai nozīmīgi ekonomiskie spēlētāji, bet arī ieņem galveno lomu, pilnīgāk iesaistot sabiedrībā savus dalībniekus un Eiropas pilsoņus. Sociālās ekonomikas uzņēmumi palīdz apmierināt mainīgās Eiropas prasības. Tie ir svarīgi uzņēmējdarbības un darba vietu avoti apgabalos, kur tradicionālās "investoru virzītās" uzņēmumu struktūras ne vienmēr var būt dzīvotspējīgas.

Sociālās ekonomikas vienības rodas no to dalībnieku ekonomiskām un sociālām vajadzībām. Tām piemīt šādas konkrētas kopējas iezīmes:

- Kapitāla peļņas iegūšana nav to galvenais mērķis. Pēc būtības tās ir ieinteresēto dalībnieku ekonomikas daļa, kuru uzņēmumus rada kopējas vajadzības un tās tiek radītas kopēju vajadzību dēļ, un tās ir atbildīgas to priekšā, kuru labā tās darbojas.
- Kopumā tās tiek pārvaldītas saskaņā ar principu "viens dalībnieks, viena (balsotāja) balss".
- Tās ir elastīgi un inovatīvi.
- Sociālās ekonomikas uzņēmumi tiek veidoti, lai atbilstu mainīgajiem sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem.
- Vairums no tiem balstās uz brīvprātīgu piedalīšanos, piederību un uzticību organizācijai.

Sociālā ekonomika darbojas gandrīz visos ekonomikas sektoros. Atsevišķās jomās, piemēram, banku sektorā, amatniecībā, lauksaimniecības produktu ražošanā un mazumtirdzniecībā īpaši redzami izvirzījušies tieši kooperatīvi. Savstarpējās apvienības galvenokārt darbojas apdrošināšanas un hipotēku nozarēs, bet asociācijas un fondi spēcīgi darbojas veselības un sociālo pakalpojumu sniegšanā, sportā un rehabilitācijā, kultūrā, vides atjaunošanā, cilvēktiesību jomā, palīdzībā attīstības nolūkos, patērētāju tiesību jomā, izglītībā, apmācībās un pētniecībā.

Dažas sociālās ekonomikas organizācijas strādā konkurējošos tirgos, bet citas darbojas ciešā sadarbībā ar valsts sektoru. Piemēram, kooperatīvi, kas ir veidoti tādēļ, lai īstenotu savu biedru (ražotāju vai patērētāju) intereses, ieņem svarīgu lomu vairākos tirgos un sniedz ieguldījumu efektīvā konkurencē.

⁵ In <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/coop/index.htm>

Sociālās ekonomikas uzņēmumiem piemīt šādas galvenās iezīmes:

<p>Kooperatīvi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • brīvprātīga un atklāta piederība pie organizācijas • vienādas balsošanas tiesības • lēmumus pieņem ar balsu vairākumu • ietver biedrus • sniedz ieguldījumu kapitālā, kas ir mainīgs • autonomija un neatkarība • īpaši svarīgas ir lauksaimniecības, ražošanas, banku, mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozares
<p>Savstarpējās apvienības</p>	<ul style="list-style-type: none"> • brīvprātīga un atklāta piederība pie organizācijas • vienādas balsošanas tiesības • lēmumus pieņem ar balsu vairākumu • biedru maksas balstās uz apdrošināšanas aprēķiniem (kur tas ir būtiski) • nav kapitālieguldījumu • autonomija un neatkarība • medicīniskā, dzīvības un ar dzīvību nesaistīta apdrošināšana, garantijas sistēmas, māju hipotēkas
<p>Asociācijas/brīvprātīgo organizācijas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • brīvprātīga un atklāta piederība pie organizācijas • vienādas balsošanas tiesības • lēmumus pieņem ar balsu vairākumu • biedru maksas • nav kapitālieguldījumu • autonomija un neatkarība • pakalpojumu sniedzēji, brīvprātīgo darbs, sports un atbalstīšana/pārstāvēšana • nozīmīgi pakalpojumu sniedzēji veselības aprūpē, vecāku cilvēku un bērnu aprūpē un sociālajos pakalpojumos
<p>Fondi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tos vada iecelti pilnvarotie • kapitāls tiek saņemts ar ziedojumu un dāvinājumu starpniecību • pētījumu finansēšana un uzsākšana, starptautisku, valsts mēroga un vietēja mēroga projektu atbalstīšana • dotāciju piešķiršana, lai atvieglotu atsevišķu cilvēku vajadzības brīvprātīgo darba, veselības un vecāku cilvēku aprūpes finansēšana.
<p>Sociālie uzņēmumi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • nav vispārējas pieņemtas definīcijas • ir sociāli un sabiedrības mērķi, kas apvienoti ar privātā sektora uzņēmējdarbības garu • peļņu no jauna investē, lai sasniegtu plašāku sociālu vai sabiedrības mērķi • ir reģistrēti kā privāti uzņēmumi, kā kooperatīvi, asociācijas, brīvprātīgas organizācijas, labdarības organizācijas vai savstarpējas apvienības; daži neregistrējas kā juridiskas personas

Kas ir sociālās ekonomikas uzņēmumi?

Sociālās ekonomikas uzņēmumus vada kā uzņēmumus, kas ražo preces un sniedz pakalpojumus tirgus ekonomikai, tomēr viņi vada savu darbību un novirza savu peļņu sociālo un sabiedrības mērķu īstenošanai. Raksturīgi, ka sociālās ekonomikas uzņēmumi izaug no plaša mēroga sabiedrības attīstības stratēģijām, iesaistot pilsoņus, valdības, brīvprātīgo sektoru, uzņēmējdarbības jomu, mācību institūcijas un citus partnerus. Sociālie uzņēmumi ir sociālās ekonomikas sektora daļa. Tie veido organizāciju kopu, kas eksistē starp tradicionālo privāto un valsts sektoru. Lai arī sociālajam uzņēmumam nav vispārpieņemtas definīcijas, galvenās tā atšķirīguma pazīmes ir sociālais un sabiedrības mērķis, kas apvienots ar privātā sektora uzņēmējdarbības garu.

Sociālie uzņēmumi savas aktivitātes velta un peļņu no jauna investē, lai sasniegtu plašākus sociālos vai sabiedrības mērķus vai nu savu biedru vai plašākās interesēs. To iniciatīvu ekonomisko un uzņēmējdarbības dabu var raksturot šādi:

- Pastāvīga darbība preču ražošanā un/vai pakalpojumu pārdošanā
- Augsta autonomijas pakāpe
- Nozīmīgs ekonomiskā riska līmenis
- Minimāls apmaksāta darba daudzums
- Iniciatīvu sociālais aspekts
- Pilsoņu grupas uzsākta iniciatīva
- Lēmumu pieņemšanas spēks nav balstīts uz kapitāla piederību
- Raksturīga piedalīšanās, kas ietver personas, kuras ietekmē konkrētā aktivitāte
- Ierobežota peļņas sadale
- Skaidri izteikts mērķis dot labumu sabiedrībai

Sociālie uzņēmumi atrodas visās dalībvalstīs. Tomēr šiem uzņēmumiem nepastāv atsevišķs juridiski formulēts modelis. Daudzi sociālie uzņēmumi tiek reģistrēti kā privāti uzņēmumi, citi darbojas kā sociāli kooperatīvi, asociācijas, brīvprātīgas organizācijas, labdarības organizācijas, un dažas organizācijas nav juridiski reģistrējušās.

Neskatoties uz šo daudzveidību, sociālie uzņēmumi galvenokārt darbojas šādās trīs jomās:

- Integrācija darbā (bezdarbnieku apmācīšana un integrācija);
- Personiska rakstura pakalpojumi (piem., bērnu aprūpes pakalpojumi, vecāku cilvēku aprūpes pakalpojumi, "tiešie" pakalpojumi, palīdzība cilvēkiem, kuri ir neizdevīgā stāvoklī) un
- Nelabvēlīgo apvidus vietēja attīstība (piem., sociālie uzņēmumi attālos lauku apvidos, kaimiņu attīstības/rehabilitācijas sistēmas pilsētās).

Eiropas Komisijas veiktās darbības

Darbības plāns: Eiropas plāns uzņēmējdarbībai (COM (2004) 70 galīgā redakcija, 11.02.2004) iepazīstināja ar Komisijas darbu uzņēmējdarbības veicināšanai sociālajos sektoros.

Šai politikai jāņem vērā atšķirīgās vajadzības, kādas ir uzņēmējiem, kuri vada savu uzņēmējdarbību plašā spektrā, sākot no universitātes programmu posmiem līdz ģimenei piederīgiem MVU un sociālajiem uzņēmumiem. Sociālās ekonomikas uzņēmumi jau sniedz piemērus, piegādājot pakalpojumus sektoros, kas ir alternatīvi valsts sektoram vai to papildina. Eiropas Komisija savā paziņojumā par kooperatīvo apvienību veicināšanu Eiropā (COM (2004)18 galīgā redakcija, 23.02.2004) uzsver sociāli kooperatīvo uzņēmumu lomu. Kooperatīvo formu efektivitāte sociālo mērķu integrēšanā ir likusi atsevišķām dalībvalstīm pieņemt īpašas juridiskas formas, lai veicinātu šādas aktivitātes.

Lai veicinātu sociālo uzņēmumu darbu visā Eiropā, Komisija uzsāka projektu⁶ un pētījumu⁷ ar mērķi apkopot informāciju par īpašiem pasākumiem, ko valsts institūcijas pieņemušas visas valsts, reģionālā vai vietējā līmenī, lai sekmētu sociālos uzņēmumus Eiropas valstīs (sociālo uzņēmumu juridiskā un organizatoriskā struktūra, darbības jomas, regulējošā vide un piekļuve finansēm vai jebkuri citi īpaši politikas pasākumi, kas atbalsta sociālos uzņēmumus).

Pamatojoties uz šo informāciju, katrā valstī kā labas prakses piemēri tika atlasīti virkne pasākumu, īpaši pievēršoties labai praksei Eiropas Savienības jaunajās dalībvalstīs.

⁶ "Sociālās uzņēmējdarbības veicināšana Eiropā", 2004. gads.

⁷ Pētījums par valsts politiku un labu praksi saistībā ar sociālajiem uzņēmumiem Eiropā 2005. gadā. Pētījums ietvēra 25 ES valstis, EFTA dalībvalstis (Norvēģiju, Lihtenšteinu un Īslandi) un kandidātvalstis (Bulgāriju, Rumāniju un Turciju). Pētījuma ilgums: 18 mēneši

MVU definīcija⁸

SME definīcija: 2003. gada 6. maija Komisijas ieteikums

Pamatinformācija:

Mikrouzņēmumi, mazie un vidējie uzņēmumi ir sociāli un ekonomiski svarīgi, jo tie pārstāv 99 % no visiem uzņēmumiem ES un nodrošina ap 65 miljoniem darba vietu un dod ieguldījumu uzņēmējdarbībā un inovāciju jomā. Tomēr tie sakaras ar īpašām grūtībām, ko ES un atsevišķo valstu likumdošana cenšas atlīdzināt, piešķirot MVU dažādas priekšrocības. Lai novērstu izkropļojumus kopējā tirgus līmenī, nepieciešama juridiski droša un ērti pielietojama MVU definīcija.

Saskaņā ar Komisijas ieteikumu 2003/361/EK, kas publicēts 2003. gada 20. maijā Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 124, 36 lpp., tika izveidota jauna MVU definīcija, kas stājas spēkā 2005. gada 1. janvārī.

*"Jaunā MVU definīcija ir nozīmīgs solis, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi MVU un tās mērķis ir uzņēmējdarbības, ieguldījumu un izaugsmes veicināšana. Šī definīcija ir izstrādāta pēc plašām konsultācijām ar iesaistītajām ieinteresētajām pusēm, kas apstiprina, ka ieklausīšanās MVU ir ārkārtīgi nozīmīga, lai veiksmīgi īstenotu Lisabonas samita mērķus."*⁹

Jaunā definīcija iepazīstina ar trīs atšķirīgām uzņēmumu kategorijām. Katra no tām atbilst tam attiecīgu veidam, kurš uzņēmumam būtu jābūt attiecībā pret otru. Šī nošķiršana ir svarīga, lai izveidotu skaidru uzņēmuma ekonomiskās situācijas ainu un izslēgtu tos uzņēmumus, kuri nav īsti MVU. Kopumā vairums MVU ir autonomi, jo tie ir vai nu pilnīgi neatkarīgi vai arī tiem ir viena vai vairākas mazākuma partnerības (katrai mazāk par 25%) ar citiem uzņēmumiem. Ja šī daļa pieaug līdz vairāk par 50%, tiek uzskatīts, ka tās ir attiecības starp partneruzņēmumiem. Ja daļa pārsniedz šos griestus, tad uzņēmumi ir saistīti.

Vai tas ir uzņēmums? (1. pants)¹⁰

Pirmais solis, lai kvalificētos kā MVU, ir tikt uzskatītam par uzņēmumu. Saskaņā ar jauno definīciju uzņēmums ir "jebkura vienība, kas iesaistīta ekonomiskās aktivitātēs, neatkarīgi no tās juridiskās formas". Tādējādi regulāri ekonomiskās aktivitātēs iesaistītas pašnodarbinātas personas, ģimenes uzņēmumi, partnerības un asociācijas var tikt uzskatītas par uzņēmumiem. Noteicošais faktors ir ekonomiskā aktivitāte, nevis juridiskā forma.

Kas ir jaunie sliekšņi? (2. pants)

Kad ir apstiprinājies, ka organizācija ir uzņēmums, jākonstatē uzņēmuma dati atbilstoši šādiem trim kritērijiem:

- **darbinieku skaitliskais sastāvs,**
- **apgrozījums gadā,**
- **gada bilance.**

Salīdzinot datus ar šo trīs kritēriju sliekšņiem, varēs noteikt, vai organizācija ir mikrouzņēmums, mazais uzņēmums vai vidējais uzņēmums. Svarīgi atzīmēt, ka, tā kā darbinieku skaita sliekšņi ir obligāti jāievēro, MVU var izvēlēties atbilst vai nu apgrozījuma vai bilances griestiem. Atbilstība abiem nav nepieciešama un, pārsniedzot vienu no tiem, statuss netiek zaudēts.

⁸ Sk. http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/index_en.htm

⁹ Eiropas Komisijas loceklis Ginters Verheugens, atbildīgais par uzņēmumiem un rūpniecību

¹⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf Pantu numuri attiecas uz 2003. gada 6. maija Eiropas Komisijas ieteikumu pielikumu (sk. II pielikuma 32 lpp.)

Jaunā definīcija piedāvā izvēli tādēļ, ka uzņēmumiem tirdzniecības un izplatīšanas sektoros jau pēc to rakstura ir augstāki apgrozījuma skaitļi nekā ražojošos uzņēmumos. Sniedzot izvēli starp šo kritēriju un kopējo bilanci, kas atspoguļo uzņēmuma vispārējās materiālās vērtības, tiek nodrošināta godīga attieksme pret MVU, kas iesaistīti dažādos ekonomisko aktivitāšu veidos.

Kā rāda nākamā tabula, mikrouzņēmumu, mazo uzņēmumu un vidējo uzņēmumu kategorijā ietilpst uzņēmumi, kas nodarbina mazāk par 250 cilvēkiem un kuriem vai nu gada apgrozījums nepārsniedz 50 miljonus eiro vai arī gada kopējā bilance nepārsniedz 43 miljonus eiro.

Mazie uzņēmumi tiek definēti kā uzņēmumi, kas nodarbina mazāk par 50 cilvēkiem un kuru gada kopējā bilance nepārsniedz 10 miljonus eiro.

Mikrouzņēmumi tiek definēti kā uzņēmumi, kas nodarbina mazāk par 10 cilvēkiem un kuru gada kopējā bilance nepārsniedz 20 miljonus eiro.

Jaunie sliekšņi (2.pants)

Uzņēmuma kategorija	Darbinieku skaitliskais sastāvs	Apgrozījums gadā	vai	Gada bilance
Vidēja lieluma uzņēmums	<250	< € 50 miljoniem eiro		< € 43 miljoniem eiro
Mazais uzņēmums	<50	< € 10 miljoniem eiro		< € 10 miljoniem eiro
Mikrouzņēmums	<10	< € 2 miljoniem eiro		< € 2 miljoniem eiro

Darbinieku skaitliskais sastāvs (5.pants)

Darbinieku skaitliskais sastāvs ir izšķirošs sākotnējais kritērijs, lai noteiktu, kurai kategorijai MVU atbilst. Tajā ietilpst pilnu darba laiku strādājoši darbinieki, nepilnu darba laiku strādājoši darbinieki un sezonas strādnieki, un tas ietver:

- darbiniekus,
- personas, kas strādā uzņēmumā, ir tam pakļautas un saskaņā ar valsts likumiem tiek uzskatītas par darbiniekiem,
- ģimenes locekļus-vadītājus,
- partnerus, kas uzņēmumā ir iesaistīti regulārās aktivitātēs un gūst labumu no uzņēmuma finansiālā izdevīguma.

Mācekļi vai studenti, kas iesaistīti profesionālās apmācībās ar mācekļu vai profesionālās apmācības līgumiem, darbinieku skaitliskajā sastāvā netiek iekļauti. Tāpat kā netiek iekļauti arī darbinieki, kas atrodas dzemdību un bērna kopšanas atvaļinājumā. Darbinieku skaitliskais sastāvs tiek izteikts gada darba vienībās (GDV). Ikviens, kurš visu pārskata gadu strādājis pilnu darba laiku uzņēmumā vai tā vārdā, tiek uzskatīts par vienu vienību. Darbinieki, kuri strādā nepilnu darba laiku, sezonas strādnieki un tie, kuri nestrādā pilnu gadu, tiek uzskatīti par vienas vienības daļām.

Gada apgrozījums un kopējā bilance (4.pants)

Gada apgrozījums tiek noteikts, aprēķinot ienākumus, ko uzņēmums ir saņēmis apskatāmā gada laikā no tirdzniecības un pakalpojumiem pēc tam, kad nomaksāti visi atvieglojumi. Apgrozījumā neietilpst pievienotās vērtības nodoklis (PVN) vai citi netieši nodokļi. Gada kopējā bilance attiecas uz uzņēmuma galveno aktīvu vērtību.

Izmantotā literatūra

Demoustier, D. (2001), L'économie sociale et solidaire. S'associer pour entreprendre autrement, Paris, Syros

Franco, R. C. (2004), Controversia em torno de uma definição para o terceiro sector. A definição estrutural-operacional de John Hopkins versus a noção de economia social. In: CONGRESSO LUSO - AFRO - BRASILEIRO DE CIENCIAS SOCIAIS 8, 16 a 18 set. 2004, Actas... Coimbra

Lipietz, A. (2001), Pour le tiers secteur. L'économie sociale et solidaire: pourquoi et comment, Paris: La Découvert

Pereirinha, J. (2003), Economia social e Estado - providencia. Intervenção Social, Revista do Instituto Superior de Serviço Social de Lisboa e Beja, n. 27, Jun.

Ribeiro, E. (2005), A fragmentação do mercado de trabalho: os desafios levantados pelos novos desenvolvimentos. Intervenção Social, Revista do Instituto Superior de Serviço Social de Lisboa e Beja, n. 31, Jun.

Ciriec (2000), The Enterprises and Organizations of the Third System: A Strategic Challenge for Employment, Relatório elaborado no âmbito da Acção Piloto Third System and Employment da Comissão Europeia. Liège: CIRIEC.

Ferreira, S M D (2000), O papel das organizações do terceiro sector na reforma das políticas públicas de protecção social, dissertação de mestrado, Coimbra, Faculdade de Economia da Universidade de Coimbra.

Martin, G (2001) "Social movements, welfare and social policy: a critical analysis", Critical Social Policy, 21(3), 361-383.

Melville, R (2003), Changing roles of community-sector peak bodies in a neo-liberal policy environment in Australia, Institute of Social Change and Critical Inquiry, University of Wollongong.

Minkhoff, D C. (2002), "The Emergence of Hybrid Organizational Forms: Combining Identity-Based Service Provision and Political Action", Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 31 (3), 377-401. 10

Santos, B S e Ferreira, S (2002), "A reforma do Estado-Providência entre globalizações conflituantes", in Pedro Hespanha e Graça Carapinheiro (orgs.), Risco social e incerteza: pode o Estado social recuar mais? Porto: Afrontamento.

Taylor, M (2003) Public Policy in the Community, Hampshire; Nova Iorque: Palgrave Macmillan.